

Lietuvių kalbos mitai sklaidosi?

Lietuvių kalbos teisės pamintos. Visuomenei nerūpi kalbos ir tautos likimas. Negerbiama, užteršta visokio galo skoliniais mūsų kalba sparčiai degraduoja ir perniek eina normintojų pastangos išlaikyti ją gryną ir nepakitusią. Neribota laisvė, demokratija pavertė kalbą vien tik komunikacijos įrankiu, kalbėti viešai šiandien leidžiama bet kam ir bet kaip – nelankant specialių kalbos kursų, nepaisant norminės tarties ir kirčiavimo reikalavimų, nematant reikalo duoti tekstus peržiūrėti redaktoriui. Kada paskutinįsyk per radiją ar televiziją klausėtės kalbos valandėlės?

Na, dalis skaitytojų jau turbūt seniai įnėrė į kitą puslapį. Tačiau iš tiesų mano įžanga nėra vien įgrisusios klišės. Tai didžiulio, tarsi stikliniu gaubtu mūsų kalbą apgaubusio mito atspindžiai. Mito, kurį išsklaidyti pabandė 2010-12-14 į pokalbį apie lietuvių kalbos ideologijas studijoje Balsas.lt susirinkę istorikas Alfredas Bumblauskas, rašytojas Marius Ivaškevičius, filosofė Nerija Putinaitė, laidų vedėjas Algis Ramanauskas, istorikas Nerijus Šepetys. Įtikinamais argumentais vienas po kito šie žinomi žmonės rausėsi po oficialiųjų lietuvių kalbos ideologijų pamatais tam, kad pasakytų visuomenei, jog į lietuvių kalbą galima žiūrėti ir kitu žvilgsniu.

Kad kalba išliktų

Kalba yra pats natūraliausias iš žmogaus sukurtų kūrinių ir kartu neatsiejamas nuo žmogaus, nuo kalbėtojų bendruomenės. Ji egzistuoja ne pati savaime, o tik toje bendruomenėje ir tik jos vartojama. Šiandieninė Lietuvos visuomenė yra kitokia nei buvo prieš šimtą metų. Kitokia yra ir mūsų kalba, ir mūsų požiūris į kalbą, kalbos idealai ir kalbinės tapatybės. Kalbos kitimo sustabdyti neįmanoma. Ir nereikia. Tačiau, kaip sakė Nerija Putinaitė, Lietuvoje kažkodėl vis dar įsivaizduojama, kad kalbos (ir tautos) išlikimo garantas yra grynumas, kad kalbą reikia saugoti kaip muziejaus eksponatą. Bet juk kalba nesusivartoja, priešingai, ji išlieka tik tada, kai sugeba prisitaikyti ir yra vartojama. Rašytojo Mariaus Ivaškevičiaus nuomone, kalba neturi būti rėminama natiurmorto rėmeliais, ji neturi būti „graži“. Geriau žiūrėkime, kad ji būtų gyva.

Ar turime kalbėti vienodai?

Lietuvių kalbos norminimui įprasta vienus gramatikos, žodyno, tarties ar kirčiavimo variantus laikyti gerais ir tinkamais, o kitų vartojimą riboti, sakant, kad jie prastesni, vengtini, klaidingi, kad tai žargonas arba tarmė, miesto puskalbė, svetimų kalbų įtaka. Esame taip pripratę taisyti kitų kalbą ir patys būti taisomi, kad kartais net nesusimąstome, kad gali būti kitaip. Neleidžiame sau mėgautis įvairove, puolame vieni kitus frazėmis „pirmiau išmok, tada kalbėk“. Arba su baime atsiprašinėjame kalbininkų, nes nelaikome savęs kalbos kūrėjais, manome, kad nemokame savo gimtosios kalbos. O iš tiesų... kirčiuojame, tariame, parenkame žodžius taip, kaip mūsų tėvai, aplinka ir taip, kaip reikalauja situacija. Kaip sakė Marius Ivaškevičius, vienam skoniui kuriama kalba spraudžia mus visus į vieną charakterį, vieną stilių. Nerijos Putinaitės nuomone, lietuvių

kalba praturtėtų, jeigu tie, kurie kuria tekstus, galėtų kurti laisvai, jei redaktoriai neišbraukinėtų tam tikrų žodžių ir junginių, metaforų – tai būtų natūrali kalbos raida, žmonės perimtų tai, kas juos patraukė, pagavo jų jausmus ir mintis. Atsirastų įvairovė. „Kalba būtų įkultūrinta“.

Atšaukti komendanto valandą

Mariaus Ivaškevičiaus nuomone, prieš daugiau nei šimtą metų kuriantis bendrinei kalbai buvo paskelbta karo padėtis. Tam tikras diktatas tuo metu turbūt buvo neišvengiamas. Tačiau šiandien matome, kad kariuomenė iš lietuvių kalbos iki šiol neišvesta.

Kad komendanto valanda tebesitęsia, o lietuviams trūksta demokratijos ir maišto dvasios, pritarė ir Algis Ramanauskas, kartu duodamas pavyzdį apie sutartis su žurnalistais, kad jo kalba nebūtų redaguojama: „Tvarka turi būti tokia, kokią mes nustatome, o ne grupelė asmenų“. Tačiau Marius Ivaškevičius sakė, kad netgi rašytojui Lietuvoje sunku išsikovoti teisę nebūti norminamam: „Nes yra dar grupė žmonių – redaktorius, korektorius – kurie pradeda tavęs maldauti, sakydami, atsiprašau, čia tikrai yra ar didžioji kalbos klaida, ar mažoji ir mane už tai baus. Aišku, pagaliau gali už jį sumokėti baudą, jeigu tau labai norisi tą dalyką palikti. Aš dažnai vis dėlto į tuos kompromisus neinu“.

Nerijos Putinaitės nuomone, visuomenė palaiko kalbą konservuojantį diktatą. Kad padėtis pasikeistų, Lietuvai reikėtų atsikratyti baimių ir įgyti daugiau pasitikėjimo savimi.

Algis Ramanauskas buvo nusiteikęs optimistiškai ir teigė, kad šiuolaikinės technologijos, internetas, priėjimas prie literatūros, kitų kalbų mokėjimas tikrai nepažudys lietuvių kalbos, bet išmokys kritiškai mąstyti ir padės suprasti, kad niekas negali turėti licencijos spręsti už pačius kalbos vartotojus.

Teisė į savo kalbą

Istorikas Nerijus Šepetys teigė, kad prieškarinio Lietuvoje kiekvienas periodinis leidinys turėjo besusiformuojantį savo stilių. Nebuvo taip, kad visi rašytų vienodai. Standartizavimo procesas įsibėgėjo sovietmečiu ir viešoji kalba pasidarė visiškai dirbtinė. Tačiau šiandien mes visi – rašytojai, poetai, šoumenai, žurnalistai – esame jos kūrėjai.

Teisę į gimtąją kalbą trimis tezėmis suformulavo profesorius Alfredas Bumblauskas: „1) Leidžiat man taip kirčiuot, kaip žemaitiškai kirčiuočiau; 2) Kalbininkai kaip klasė gali būt, kaip atskiras mokslas, bet 3) Jų darbai, kurie ir padaryti, ir nebaigti turi būti rekomendacijos, o ne diktatūra“. Tačiau lietuvių kalbos gynimas nuo menamų priešų, jos konservavimas, profesoriaus nuomone, išplaukia iš pagrindinio lietuvių kalbą gaubiančio mito – kadaise egzistavusios tyriausios kultūros baltų Atlantidos, kurioje buvo kalbama tobulai švaria kalba. Šiandien tos romantikų sukurtos Atlantidos ieško būriai pseudopatriotų, pagonybės mylėtojų, įsivaizduojančių kažkur esant tai, ko mokslas nerado per šimtą metų.

Čia pristatytas pokalbis – viena iš 2010 m. rudenį prasidėjusio Lietuvos mokslo tarybos remiamo Lietuvių kalbos instituto projekto „Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai“ veiklų. Per trejus vykdymo metus projektas turės pateikti mokslinių tyrimų rezultatų ir argumentų. Tačiau tai, kokiais mitais ir kokiomis ideologijomis bus apipinta lietuvių kalba, priklauso tik nuo mūsų pačių. Niekas už mus nenuspręs, ar atverti jai savo pasaulį, ar užbarikaduoti dar didesnėje tvirtovėje. Visą pokalbio įrašą žr.

Loreta Vaicekauskienė

Šaltinis: "Balsas.lt"

info@balsas.lt

Šis puslapis atspausdintas iš Balsas.lt <http://www.balsas.lt/naujiena/521977/lietuviu-kalbos-mitai-sklaidosi>